

De Crisis en de positie van de Analyticus¹.

(deel 2)

Dries Dulsster (2015). Skripta 29. P54-59.

Het verlangen bevindt zich in alle staten. In onze maatschappij domineert en ontregelt de kapitalistische ideologie het verlangen. Het subject bevindt zich in een toestand van continue crisis. Lacan bespreekt twee posities die een analyticus kan innemen om een uitweg te bieden uit dit helse systeem: deze van de lathouse en deze van de heilige. Het is mijn bedoeling deze posities eens van naderbij te bekijken

Het aanbod van een crisis

De ideologie van het kapitalisme probeert een antwoord te bieden op een structureel onbehagen, dit door te stellen dat consumptie zorgt voor geluk en genot. Het is een cultuur die zich bezig houdt met het 'meer' en zich fixeert op de idee van een ultieme bevrediging en een nooit eindigend proces van een zich te genereren winst. Hierbij wordt een gevoel van bevrediging ervaren, al is die bevrediging nooit volledig en telkens van korte duur. Het kapitalisme zal het onbehagen ontkennen door het in een mallemolen van vraag en aanbod op te nemen. Het verlangen wordt in dit systeem gereduceerd tot een vraag. Er is geen nood aan verlangende subjecten, maar aan behoeftige, vragende consumenten. De markt creëert een aanbod en hoeft enkel subjecten te vinden die hiervan hun vraag willen maken. Het is één van de basistechnieken van een goede verkoper (Acting for Sales, 2014). Het gaat er om behoeftes te identificeren, waarvan de potentiële koper niet eens op de hoogte is dat hij die heeft. Vervolgens moet men een gevoel van noodzaak en haast creëren om in een laatste stap over te gaan tot verkoop. Het is een logica die gaat van behoefte tot bevrediging, zonder tussenstappen. Als er een 'tijd om te begrijpen' komt, gaat de verkoop nergens heen. De dimensie van het verlangen mag niet verschijnen.

De objecten die gebruikt worden in het kapitalisme noemt Lacan (1991) 'lathouses'. Hij verwijst naar een menu van 'objecten kleine a' die we tegenkomen op iedere hoek van de straat, in alle etalages. (Lacan, 1991, p. 189). Het probleem is dat het objecten zijn die ons

¹ Dit artikel bouwt verder op mijn tekst 'In naam van de kapitalist, de vrek en de heilige...' verschenen in Skripta 26. Op het einde van deze tekst verwijs ik naar de positie van de heilige als uitweg voor de kapitalistische ideologie.

opsorpen, eerder dan dat ze ons inspireren. Ze doden het verlangen. In plaats van een vraag om liefde die zich tot een Ander richt, geniet men enkel nog van het object of worden we door het object genoten. Alle objecten kunnen dienen voor genot en sluiten de Ander uit. ‘Alles is porno geworden’ en zo ‘Nemen we samen afscheid van de liefde’ (Gronda, 2008). Het kapitalistisch systeem is dan ook fundamenteel een antisociaal discours. Miller (2005) zegt dat de dictatuur van het meer-aan-genieten de natuur verwoest, het huwelijk splijt, de familie verstrooit en het lichaam hervormt. Het gevolg is dat een maatschappij gestuwd door het kapitalisme meer en meer ontregeld wordt door agressie, jaloezie, haat en racisme (André, 1992). De crisis is dan ook een effect eerder dan een oorzaak. (Miller, 2013) Het is een effect van een genot dat niet getemperd geraakt en we krijgen een wereld die zich in een permanente staat van crisis bevindt.

‘Een originele lathouse’.

De analyticus zal hier verschijnen als vriend van de crisis (Caroz, 2014). Hij is er wanneer het reële ontspoorde, wanneer het niet meer te bemeesteren valt. Bij Lacan vinden we twee posities terug die een analyticus kan innemen om een mogelijke uitweg te bieden uit dit kapitalistisch systeem. De eerste positie is de plaats innemen van een ‘originele lathouse’. Dit zou voor de ideale analyticus de meest radicale act zijn die deze kan verrichten (Lacan, 1991 [1969-1970]). De andere positie is deze van de heilige (Lacan, 2001a [1973]).

De plaats innemen van een originele lathouse is een logisch antwoord op de vaststelling dat in de huidige maatschappelijke situatie het object aan het zenit staat (Miller, 2005). Guéguen (2008) wijst er op dat Lacan hier doelt op de plaats van het autistische genot. Als de analyticus deze positie inneemt, dan wordt hij diegene die al het valse genot absorbeert die de ijdelheid van de wereld voortbrengt.

Het concept van de ‘lathouse’ is opgebouwd uit twee termen: ‘aletheia’ en ‘ousia’. ‘Aletheia’ is een referentie naar Heidegger, die het heeft over ‘onverborgen’ maken van wat verborgen in de aarde rust, een ‘geschieden van de waarheid’, (wat een tijdelijk fenomeen zou zijn [Schilstra, 2010]). ‘Ousia’ is de Griekse, vrouwelijke vervoeging in de tegenwoordige tijd van ‘zijn’. Het is een verwijzing naar een vrouwelijke positie. Via Aristoteles vinden we hier ook een link met de substantie: de essentie en het ‘accidentele’. Voor Aristoteles is er een verschil tussen de essentiële en accidentele eigenschappen van een object. Het feit dat een stoel een stoel is, is essentieel. Het materiaal waaruit deze stoel gemaakt is (hout of metaal) behoren tot zijn accidentele eigenschappen.

Lacan gebruikt dit begrip om aan te tonen dat de objecten in het kapitalisme en de wetenschap voorbijgaan aan de waarheid. Een analytische positie innemen zou dus inhouden dat men niet in die val loopt.

Er zijn echter gevaren verbonden aan deze positie als ‘lathouse’. De volgende vragen dringen zich op: Hoe deze positie in te nemen, zonder zich volledig te laten consumeren (door de kapitalist) of volledig dood te laten maken (door de vrek)? Hoe kan men ervoor zorgen dat, eens men de positie van object-oorzaak-van-verlangen toegeschreven krijgt, men niet gezien wordt als een wezen dat zich voedt aan het tekort-aan-zijn van het subject? Wat als de analyticus begint te pronken met deze positie? Er is enige voorzichtigheid geboden. Dit vinden we terug bij de heilige. (André, 1992)

De heilige.

De heilige waar hier naar verwezen wordt, heeft enkele bijzondere kenmerken. Eerst en vooral is er geen sprake van naastenliefde. De vriendschap voor de crisis is er geen van simpele sympathie (Caroz, 2014). Er is uiteindelijk geen enkele vriendschap die het onbewuste kan dragen (Lacan, 2001b). De analyticus zal zich naast de liefde plaatsen, in het afval. Hij laat zich installeren op de plaats waar het subject zijn oorzaak van verlangen situeert (Lacan, 2001a). De heilige blijft onberoerd voor de genotseffecten die zo gegenereerd worden. Hij heeft een goed beeld van wat hem drijft en waar hij van geniet. Zo kan hij dit kan bewerken en er afstand van nemen. Hier vinden we het verschil met de ‘christelijke heilige’, die zich zal laven aan deze positie (Bosquin, 2015).

Voor een verdere bespreking van de positie van de heilige verwijst Lacan naar de werken van Baltasar Gracian: *‘De Criticon of de kunst van het leven’* (2008) en *‘Handorakel en kunst van de voorzichtigheid’* (1990).

Voor Gracian komt de voorzichtigheid neer op het bemeesteren van drie kunstgrepen: de stilte, de afwezigheid en de schijn. Het zijn drie kunstgrepen die resoneren met de sinthomatische oplossingen van een andere heilige: Joyce, le SaintHomme (Lacan, 2005 [1975-1976]). Hij sprak over drie wapens waar hij zich mee uit de slag trok: stilte, ballingschap en knowhow². We kunnen na Gracian, Joyce als nieuw paradigma nemen voor de positie van de heilige, waarbij zijn drie wapens in de horizon een verwijzing zijn naar de afwezigheid van de seksuele verhouding.

² Silence, exile en cunning (Joyce, 1977, p. 316). Met dank aan Lieven Jonckheere voor deze verwijzing.

Eerst en vooral de stilte, wat we niet mogen verwarren met het mutisme. De analyticus spreekt wel degelijk, maar dan enkel en alleen om de stilte manifester te maken. Als hij de stilte bewaart, dan is dat omdat geen enkel predicaat bij het reële past en omdat het zwijgen van de orde van het minste kwaad is. Als er geen kleine mogelijkheid is die toelaat aan de analysant om iets van het genot dat zich in zijn spreken bevindt te onderkennen, dan is het beter dat de analyticus zich stil houdt (Lacan, geciteerd in Malengreau [1996]). Zich inhouden is een teken van voorzichtigheid (Gracian, 1990; alinea 222). De analyticus zal veel interpretaties voor zich houden en hij zal niet genieten van de interpretaties die hij dan wel doet. Gracian merkt op dat er altijd nog tijd is om een woord toe te voegen, maar nooit om er één weer ongedaan te maken (Gracian, 1990; alinea 160) en dat men ‘Zonder te liegen niet elke waarheid moet uitspreken: niets vergt meer omzichtigheid dan de waarheid, die neerkomt op een aderlating van het hart. Er is evenveel innerlijk beraad voor nodig een waarheid uit te spreken als voor zich te houden (...).’ (Gracian, 1990, alinea 181). Voor de analyticus zal het dus gaan om een ‘mi-dire’, om de waarheid en het genot en deze voorzichtig onverborgen te maken.

De tweede kunstgreep is deze van de afwezigheid. Als Gracian de afwezigheid aanhaalt, gaat het over de bekwaamheid die slijt en gewenning die de bewondering doet verminderen. Het is dus paradoxaal een manier om net meer aanwezig te zijn. Het gaat om de aanwezigheid van het lichaam. Lacan (2011 [1971-1972]) merkt trouwens op dat wat belangrijk is in de preliminaire gesprekken, de confrontatie van twee lichamen is. Gracian doet de suggestie om iedere keer weer met nieuwe pracht te verschijnen, zodat men op de ene plaats zal schitteren door zijn afwezigheid, op de andere door zijn aanwezigheid. Het zal er om gaan als analyticus niet op de plaats te gaan staan waar men hem verwacht. Bij Joyce vinden we hier het ballingsschap. Het is de ballingsschap uit de seksuele relatie. Het doorbreken van de stilte zal steeds met zich meedragen dat men verwijst naar de afwezigheid van de seksuele verhouding

Tenslotte is er de kunst van de schijn. Gracian suggereert hier het weloverwogen van gedaante wisselen. Men moet gebruik maken van de verhouding tussen waarheid en schijn, werkelijkheid en illusie. Hier gaat het over een zekere vermomming om in vervoering te brengen. Wat het aanzien van een mens het meeste zou schaden is dat hij toont dat hij een mens is (Gracian, 1990, alinea 289). Dat de analyticus zich op de positie van het afval zet, wil niet zeggen dat hij niet de schijn van het agalma op zich dient te nemen. De analyticus moet een halfgod zijn. Het eigene aan de positie van de lathouse is dat het aantrekt en de illusie

wekt dat er een oplossing in verborgen zit die het onbehagen kan opheffen. De positie van object is een essentiële eigenschap. Zonder deze positie is er geen analyse. De analyticus heeft een *savoir-y-faire* verworven, een 'knowhow', betreffende deze positie. Hij ziet er de komische kant van in (Gault, 2015). 'Plus on est de saints, plus on rit, c'est mon principe, voire la sortie du discours capitaliste' (Lacan, 2001a, p. 520).

De invulling die dit object zal krijgen, zal accidenteel zijn en voor elke analysant anders. Voor mij is het een verwijzing naar het seksueringschema van Lacan (1975) waar men als men De Vrouw wil bereiken, onvermijdelijk botst op het object a. Dit is weliswaar het object a die daar geprojecteerd wordt om de Ander consistentie te geven. De analyticus laat zich bekleden met dit object, hij kan het op zich nemen.

De positie van de analyticus bevindt zich dus langs de kant van de vrouwelijkheid, voorbij het fallische, voorbij het universele. Ook het concept van de lathouse verwijst naar deze vrouwelijke positie. De voorzichtigheid van de heilige moeten we dan ook herlezen vanuit de vrouwelijkheid. Het gaat niet om de mannelijke voorzichtigheid, de positie van de obsessieel, van het nadenken, van het eindeloos wachten en toevoegen van zin. De mannelijke positie is deze van het universele, valt onder fallische functie en de kapitalistische logica. Binnen het universele heeft alles een prijs. Slechts op het tekort kan men geen prijs plakken, al moet men daar een dure prijs voor betalen. Dit vinden we terug bij de vrouwelijkheid, waar het gaat over de 'pas toute'. Het is slechts deze positie die de weg opent naar een act.

Uitgeleide.

Vanuit het idee van de 'lathouse' zal de heilige dus iemand zijn die doet verlangen. De analyticus zal op zijn manier een uitweg aanbieden uit het helse kapitalisme, dit met de nodige voorzichtigheid. De jaloezie die ons drijft naar de foltering van het genot en het idee van een imaginaire volledigheid, gepromoot door het kapitalisme, kan zo worden omgezet in een verlangen vanuit een niets, naar een verlangen dat doet leven.

Bibliografie

Acting For Sales. (2014). *A sales lesson from the wolf of wall street*.

Bron: <http://actingforsales.com/a-sales-lesson-from-the-wolf-of-wall-street/> Afgehaald op 2 mei 2014.

André, S. (1992). Être un Saint. *Connaissez-vous Lacan?* Champ Freudien edition. Paris. Seuil.

Bosquin, P. (2015). *Discussie op de interkarteldag 2014 voor de interventie 'De kapitalist en de heilige'*. Hof van Watervliet. 21 juni 2014. Niet gepubliceerd.

Caroz, G. (2014). Crisismomenten : voorstelling van het thema voor het congres van de NLS in 2015 te Genève. sKRIpTA (27). Gent. p. 49-57.

Gault, J.-L. (2015). Se savoir être un objet. Blog Pipol 7. Afgehaald op 07 april 2015 : <http://www.pipolnews.eu/portfolio-item/se-savoir-etre-un-objet-par-jean-louis-gault/>

Guéguen, P.-G. (2008). La voix au Téléphone. *Suites et variations*, actes des travaux du bureau de Rennes de l'ACF-VLB, septembre 2008, p. 119-120. Geciteerd in Delarue, M. (2010). *Mon psy est une lathouse*. <http://www.lacan-universite.fr/mon-psy-est-une-lathouse/>. Afgehaald op 22 april 2014.

Gracian, B. (1990). *Handorakel en kunst van voorzichtigheid*. Amsterdam. Athenaeum.

Gracian, B. (2008). *De Criticon of de kunst van het leven*. Amsterdam. Athenaeum.

Gronda, P. B (2008). *Nemen wij dan samen afscheid van de liefde*. De Bezig Bij. Amsterdam.

Joyce, J. (1977 [1916]). *A Portrait of the Artist as a Young Man*. Triad/Panther Books.

Lacan, (1975 [1972-1973]). *Le Séminaire XX: Encore*. Paris. Seuil.

Lacan, J. (1991 [1969-1970]). *Le Séminaire XVII : L'envers de la psychanalyse*. Paris. Seuil.

Lacan, J. (2001a [1973]). Télévision. *Autres Ecrits*. Paris. Seuil. p. 509-546

Lacan, J. (2001b [1976]). Préface à l'édition anglaise du séminaire XI; *Autres Ecrits*. Paris. Seuil. p. 571-574.

Lacan, J. (2005 [1975-1976]). *Le Séminaire XXIII : Le Sinthome*. Paris. Seuil.

Lacan, J. (2011 [1971-1972]). *Le Séminaire XIX: ... Ou pire*. Paris. Seuil.

Malengreau, P. (1996). Les silences du psychanalystes. *Cause Freudienne* (32). p. 16-19.

Miller, J.-A. (2005). Une Fantaisie. *Mental* (15). p. 9-27.

Miller, J.-A. (2013). En Ligne avec Jacques-Alain Miller. *Cause du désir* (85). Rue Huysmans. Paris.

Schilstra, O. (2010). *Martin Heidegger en de tijdelijkheid van de kunst*. Bron: <http://www.Kabk.nl/docu/Heidegger.pdf> Afgehaald op 6 mei 2014.